

מרים
טיקוצ'ינסקי

מאיר
טיקוצ'ינסקי

שפרה
(לבית בכרך)

הרב הלל
גדליהו

שמואל
המאייר

פנחס

מושקה הי"ד

גיטל הי"ד

משה
המאייר

מאיר הי"ד

פשה
דבורה

חלבנה ברוינסקי

איתאל

הרב אברהם
יצחק

לאה

אסתר

שיינה-הניה

ישעיהו

משה
עקיבא

זהבה

מרים

פשקה

אהרון
אליעזר

ישראל
מאיר

צבי הירש ברגמן

נטע

אסתר

יצחק זמיר

פתח דבר

הסיפור שאותו אתם עומדים לקרוא, הוא סיפור אמתי. כל הגיבורים המופיעים בו הם אנשים שחיו בעבר הלא רחוק ונשארו את אותם השמות המופיעים בסיפור. רוב רובם של המכתבים המופיעים בסיפור נכתבו, מילה במילה, על ידי הגיבורים עצמם. חילופי הדברים שהתקיימו בין הגיבורים, חלקם נלקחו מתוך המכתבים שהם החליפו ביניהם, חלקם סופר לי, ואת השאר השלמתי בעזרת הדמיון. מחשבותיהם של הגיבורים, כולן פרי דמיוני.

שלום גדול ורוב רב
Sincerely, Esther, Rachel, and Leah

הנה מכתביו של רחל לרחל
רחל לרחל
רחל לרחל
רחל לרחל
רחל לרחל

רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל

רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל
רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל
רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל
רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל

רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל
רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל
רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל
רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל

רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל
רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל
רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל
רחל לרחל, רחל לרחל, רחל לרחל

תר"נ-תרנ"ט < 1890-1899

שלוש פעמים נשא אברהם-יצחק טיקוצ'ינסקי אישה. בהיותו כבן 25, נשא אברהם-יצחק לאישה את שיינה-הניה. נישואים אלו ארכו רק שנתיים. שיינה-הניה, שהתקשתה מאוד בלידתה את ישעיהו, בנם הבכור, לא החלימה לאחר לידתה אותו. במשך שלושה חודשים לא קמה ממיטתה. היא הלכה ודעכה והרופאים לא ידעו כיצד לעזור לה. במלאת שלושה חודשים לישעיהו התינוק, נאספה אמו לבית עולמה והותירה אחריה אלמן צעיר המטופל בתינוק.

בתום ימי האבל, דחק אביו של אברהם-יצחק בבנו, למהר ולישא אישה בשנית. "לא טוב היות האדם לבדו, בני", אמר. "אני יודע מה גדול צערך, אך העולל הרך זקוק לאם ואתה זקוק לאישה."

"אבא אהוב", ענה אברהם-יצחק. "שמעתי בקולכם ונשאתי לי אישה, ומפני שילדה את בני היא איננה עוד. לא אוכל לעשות זאת שוב. תמיד אחשוש שאסון כזה ישוב ויקרה."

"חלילה לך מלחשוב כך, בני", ענה לו האב. "הכול בידי שמים, ואין אנו שואלים אחר מעשיו, יתברך. בעזרת השם, עוד תישא אישה ותוליד ילדים..."

אברהם-יצחק שתק ולא השיב דבר לאביו. וכי מה יכול היה להשיב? לא כל מה שחשב בלבו יכול היה לגלות לאביו. לבו אף לא גילה לפיו, כי חושש היה שהשם יתברך הענישו, משום שנשא את שיינה-הניה לאישה בעוד לבו נתון היה לאחרת.

כיוון שלא יכול היה לגדל את בנו בעצמו, ואולי גם מפני שהתינוק הזכיר לו את העוול שגרם לשיינה-הניה, הביא אברהם-יצחק את הילד לאמו, וזו גידלה אותו באהבה כאילו היה בנה. אחר כך, השקיע אברהם-יצחק את כל כולו בעולמה של תורה ומאחר שהיה עילוי נעשה כעבור זמן קצר רב בישראל.

אביו לא אמר נואש. מדי מספר חודשים היה שולח אליו את השדכן, עם הצעה חדשה בפיו. אברהם-יצחק היה מקשיב לשדכן ואחר כך היה מסרב לו בנימוס, פעם אחר פעם.

כך חלפו להן השנים, ואברהם-יצחק נותר באלמנותו.

באחד הימים, לאחר שדחה את כל רווקות הפלך שהוצעו לו, הציע לו השדכן אלמנה צעירה, אם לילד כבן חמש. כהרגלו, הניד אברהם-יצחק את ראשו לשלילה ורצה לחזור לתלמודו, אך השדכן המשיך בשלו:

"היא צעירה ממש, טרם מלאו לה עשרים ושמונה שנים, גבוהה היא כמעט כמוך ומאוד מאוד יפה" אמר. נדמה היה לאברהם-יצחק כי השדכן קורץ בעינו השמאלית. "וגם חכמה. הכול אומרים כי ירשה את חוכמתו של אביה וצ"ל" הוסיף השדכן.

אברהם-יצחק האזין בחצי אוזן והמשיך לחשוב על הסוגייה בגמרא שבה עסק כאשר נכנס השדכן לביתו.

"אביה היה גדול בתורה, ואמה היא בת למשפחת דגנברג" המשיך השדכן. למשמע הדברים האלו הרגיש אברהם-יצחק כי לבו מחיש את פעימותיו אך לא ידע מדוע.

"אחיה הוא ילד הפלא, אומן השחמט עקיבא רובינשטיין" הוסיף השדכן לתאר את ייחוסה המשפחתי של האלמנה הצעירה.

"מה שמה?" שאל אברהם-יצחק ולא הכיר את קולו שהצטלצל באוזניו גבוה וזר.

"שמה אסתר ברגמן לבית רובינשטיין" ענה השדכן.

אברהם-יצחק התקשה לנשום והתקשה להאמין למשמע אוזניו.

בהיותו עלם, הייתה אסתר הנאוהה ההצעה הראשונה שהוצעה לו והיא נשאה חן וחסד מלפניו, כאשר נשאה אסתר המלכה חן בעיני כל רואיה. הוא חשב עליה בימים וחלם עליה בלילות. הוא היה מוכן לשאתה לאישה מיד, אך היא היססה, שכן אך זה מלאו לה 16. אמנם העלם מצא חן בעיניה מאוד, ואף כי חשבה, כפי שהכול חשבו, כי הוא מושלם בכל המעלות, הרגישה הנערה כי עדיין איננה בשלה לבוא בברית הנישואין. לכן ביקשה אסתר שלא להחליט עדיין.

מצדו, היה אברהם-יצחק מוכן להמתין לאסתר ככל שתבקש, אך הוא היה צעיר ואביו אדם תקיף היה. הוריו לא היו מוכנים לחכות ודחקו בו להינשא לשיינה-הניה, אף שהייתה מבוגרת ממנו בשנים.

משנודע לאסתר דבר נישואיו של אברהם-יצחק, קפץ עליה צער גדול, שכן היא מצדה לא הפסיקה לרגע לחשוב עליו. רק משהוברר לה כי נשא אחרת, הבינה עד כמה מצא הבחור חן בעיניה, ועד מה גדול היה הפסדה, אך את הנעשה לא ניתן היה להשיב.

יפה הייתה אסתר. נערה מלאת חן, יראת שמים, יודעת תפילה ובת למשפחת רובינשטיין המיוחסת, שגאונים רבים יצאו ממנה ועל כן הצעות השידוכין היו רבות. אך בכל פעם שהוצע לה שידוך, השוותה אסתר את הבחור עם אברהם-יצחק, וההשוואה אף פעם לא הייתה לטובת הבחור.

אסתר דחתה את הבחורים בזה אחר זה, עד שיום אחד, בעת שחזרה מטיול של אחר הצהריים בעיר עם חברתה, בעודה עולה במדרגות לחדרה, קרא לה אביה והודיע לה חד-משמעית: "היום יבוא אלינו בחור שהנו כליל המעלות, שמו צבי-הירש ברגמן. הפעם לא אסכים לכל סירוב. אני דורש ממש שתסכימי להינשא לו."

"אבל אבא!..." ניסתה אסתר להתחנח בפני אביה, אך הוא לא אבה אפילו לשמוע מה בפיה.

"מספיק ודי, אסתרק'ע" אמר. "הפעם את תעשי בדיוק כדבריי. אני מניח שלא שכחת שאת מחויבת בכיבוד אב."

למשמע דברים אלו הרכינה אסתר את ראשה ועלתה לחדרה בלי להוסיף מילה.

מאז ומתמיד צייתה אסתר להוריה. היא לא יכלה כלל להעלות בדעתה אפשרות כי תמרה את פי אביה ולכן לאחר שפגשה את הבחור אמרה לאביה:

"אבא אהוב, אני יכולה לומר לך 'רוצה אני', אבל די בכך שאתה רוצה. אתה תמיד ידעת מה טוב בעבורי, אני מקבלת את מצוותך ואני מסכימה להינשא לצבי-הירש."

לא עברו ימים מרובים והחופה הועמדה.

ברוב פאר והדר, לקח לו צבי-הירש את אסתר לאישה.

להפתעתה של אסתר, היה צבי-הירש עלם חמודות. מהר מאוד למדה לא רק להעריך את בעלה ולכבדו, אלא גם לאהבו.

צבי-הירש היה מרבה בנסיעות ברחבי ליטא, לצורך הסחר בעצים שבו עסקה משפחתו. בימים שבהם לא נסע, וכן בערבים, הקדיש את כל זמנו ללימוד תורה. עד לנישואיו, אהב צבי-הירש מאוד את הנסיעות

האלו, בזכותן הכיר אנשים חדשים רבים, ראה נופים מופלאים, התוודע אל חידושי הטכנולוגיה והכיר קהילות יהודיות רבות ברחבי ליטא. והנה, לאחר נישואיו סר טעמן של הנסיעות האלה, שכן הן הרחיקו אותו מאשתו הצעירה, שאליה ערג בכל פעם שיצא מפתח הבית. כשלא היה בנסיעות, השתדל לבלות זמן רב ככל האפשר בבית, במחיצת רעייתו. אלא שלימוד התורה לבד בבית, בלא החברותא שהייתה לו בבית המדרש, לא היה מעמיק מספיק בעבורו.

בהדרגה ומבלי שהתכוון לכך, החל צבי-הירש לשתף את אסתר בלימודיו. והיא, שהייתה חריפת שכל כשם שהייתה יפת מראה, נהנתה מאוד הן מעצם הלימוד והן מחברתו של בעלה. וכך, נוסף על היותה אשתו של צבי-הירש, נהייתה גם החברותא שלו.

את דבר לימודם המשותף הסתירו השניים. הם חששו מתגובות בני משפחותיהם ושכניהם על כך, שהרי נאמר "כל המלמד את בתו תורה כאילו למדה תפלות." צבי-הירש הסביר לאשתו כי הכתוב מדבר רק בבת שעדיין אינה נשואה ונמצאת ברשות אביה, וכשמדובר באישה נשואה ניתן להתיר, ולכן אינם עוברים כל עברה. אך על מנת שלא להיכנס לפיותיהם של הבריות, החליטו לשמור את דבר תלמודם בסוד.

כאשר מלאה שנה לנישואיהם, כבר הייתה כרסה של אסתר בין שיניה. בעלה המעיט בנסיעותיו ונסע רק כאשר היה הכרח של ממש.

לצער, ומבלי שידע כי יהא זה גם לאסונו, חודש ימים לפני המועד הצפוי ללידה, חייב היה לצאת לנסיעת עסקים חשובה. הוא היה משוכנע לחלוטין, כי יספיק לחזור לפני הלידה, ואף הבטיח זאת לאשתו הבוכיה חזר והבטח.

כמה חבל שתינוקות טרם היוולדם אינם יודעים לקרוא את לוח השנה, כי כאשר כרעה אסתר ללדת את בנם בכורם, היה צבי-הירש בעיר אחרת, ואת הידיעה על לידת בנו בכורו לא הספיק לקבל.

מבלי שידע כי אשתו כורעת ללדת, הרגיש צבי-הירש כי אין הוא יכול עוד להישאר מרוחק ממנה.

"אחזור לכאן, בעזרת ד' יתברך, לאחר הלידה, כדי לסיים את העסקה" אמר לידידו שהציע לו עסקה מצוינת לרכישת עצים במחיר זול ובאיכות טובה. "העסקה לא תברח, וגם אם תברח יזמן לי ד' יתברך אחרת. אני מרגיש כי אשתי זקוקה לי עכשיו."

רכבת הבוקר עמדה לצאת לדרכה והוא מיהר לרוץ אל עבר התחנה כדי להשיגה. כאשר הבחין בסוס המשתולל ברחוב כבר היה מאוחר מדי, הוא לא הצליח לברוח ונמחץ תחת פרסותיו.

הידיעה על מותו הנורא הגיעה אל אסתר למחרת היום. התינוק הוכנס בבריתו של אברהם אבינו במהלך ה"שבעה" ושמו נקרא בישראל צבי-הירש בן צבי-הירש.

"עלייך להיות גיבורה." אמרו לה כולם.

"אסור לך לבכות שמא יחמיץ חלבך." אמרה לה אמה.

"אנחנו תמיד נהיה כאן בעבורך." אמרו לה אחיותיה.

אסתר חיבקה את צבי-הירש הקטן בכל כוחה, ולמרות כל הדברים שנאמרו, אפילו בשעה שהניקה אותו, ירדו דמעותיה והרטיבו את לחיי התינוק.

לאחר שנת האבל החלו השדכנים מתדפקים על דלת ביתה של אסתר, אך היא מאנה להינחם על מות בעלה וסירבה אף לשקול את הצעותיהם. בתחילה חזרו השדכנים ובאו פעם אחר פעם ובכל פעם הצעה חדשה בפיהם: זה עשיר וזה תלמיד חכם, זה אלמן ללא ילדים וזה רווק המוכן לשאת אלמנה. אסתר הייתה מגישה להם כוס תה חם ועוגיות מעשה ידיה ומנענעת בראשה לשלילה לשמע כל הצעה. בצער היו השדכנים עוזבים את ביתה החם והמטופח, לא לפני שסיימו לאכול את כל העוגיות.

היא גידלה את בנה יחידה בכוחות עצמה, בעזרת הרכוש שהותיר לה בעלה, וחשבה שלא להינשא עוד לעולם. בחלוף הזמן למדו השדכנים כי שיחה עמה, אין היא אלא בזבוז זמן, ולאחר ניסיונות כושלים רבים חדלו לפקוד את ביתה.

כאשר מלאו חמש שנים לבנה של אסתר, הקיש בכל זאת שדכן אחד על דלת ביתה.

לפי הפנקס הבלוי שהחזיק בידו הכירה בו אסתר מיד כי שדכן הוא, ולא מהמוצלחים שבשדכנים. חליפתו הייתה בלויה יותר מפנקסו וניכר היה כי הימים הטובים של מגבעתו חלפו מזמן.

"מה רצונך ר' יהודי?" שאלה אותו. "כלום אינך סבור שבני בן החמש צעיר מדי לעסקי שידוכין?"

תגובתה התוקפנית לא הצליחה להרתיע את השדכן והוא המשיך לשאת את דבריו בנחישות: "הקשיבי רק רגע לדבריי ואם אחר כך תרצי

שאלך ולא אשוב עד אשר ידובר נכבדות בבנך, נרו יאיר, אעשה כרצונך." "דבר" אמרה אסתר כלאחר יד, ואף לא הציעה לו כיסא לשבת עליו. "הלא תזכרי כי כאשר היית עלמה צעירה מאוד, הצעתי לאביך בעבורך בחור עילוי, כליל המעלות? איני יודע מה השתבש אז. גם הבחור ההוא נישא וגם הוא, כמוך, התאלמן לאחר שנולד לו בן. גם הוא, כמוך, סירב עד היום לכל ההצעות שהוצעו לו."

"על מי אתה מדבר?" שאלה, ולפתע הרגישה כי רגליה אינן נושאות אותה והיא תרה אחר כיסא לשבת עליו.

"על טיקוצ'נסקי", הכריז-אמר השדכן, "על ר' אברהם-יצחק טיקוצ'נסקי."

למשמע הדברים, נרעדה אסתר כולה. מיד זינקו אליה זיכרונות העבר והציפו אותה. לפתע הרגישה שוב כאותה נערה צעירה בת 16, שאינה יודעת את נפשה מרוב ערגה. הדבר היחיד שרצתה באותו הרגע, היה לראות שוב את אברהם-יצחק.

"חזור מחר" אמרה לשדכן בקול רועד וליותה אותו אל דלת הבית. היא נשענה על הדלת הסגורה והמתינה עד שתוסדר נשימתה.

כשדמותו של אברהם-יצחק לנגד עיניה פנתה אל חדר השינה ופתחה את דלת הארון שעליו הייתה מותקנת מראה גדולה. היא תהתה בלבנה עד כמה השתנה הוא במהלך השנים, וחששה שמא היא עצמה השתנתה עד כדי כך, שאברהם-יצחק לא ירצה בה.

בעיניים ביקורתיות בחנה את עצמה במראה והידקה את החגורה על מותניה. אט אט הסירה את השבבים מעל ראשה, הניחה לצמתה הארוכה ליפול על גבה וקיוותה שאברהם-יצחק יבחין כי מתחת לשבבים נמצאת אותה צמה מאז.

כאשר הפגיש אותם השדכן בבית אמה של אסתר, היה זה כאילו שנות הפרידה נעלמו ואינן.

שבועות ספורים לאחר פגישתם המחודשת, העמידו חופה בחצר בית הוריה של אסתר והוזג החדש-ישן עם שני ילדיהם, השתקע בעיירה וונסאנס, שם קיבל ר' אברהם-יצחק משרת רב.

תר"ס-תרס"א < 1900-1901

"זהו האח החדש שלך, צבי-הירש" אמרה אסתר לבנה בן החמש, "שמו ישעיהו, הוא כבר בן עשר ואתה צריך לכבדו כשם שמכבדים אח גדול." בשבוע הראשון שלאחר החתונה היו הילדים כל אחד בבית סבתו, אך משעבר שבוע, נסע ר' אברהם-יצחק לבית אמו בסטאוויסק להביא משם את בנו, ישעיהו, ואסתר הלכה לבית אמה להביא משם את צבי-הירש. הסתכלו הילדים זה על זה ולא ידעו מה לעשות, איש לא הכין אותם לפגישה. ישעיהו ידע כי אביו עומד לשאת אישה ושהוא עצמו יעבור לגור עמם בביתם החדש. אבל רק בדרך מסטאוויסק לוונסאנס סיפר לו אביו כי לאשתו יש גם בן קטן.

צבי-הירש ידע כי הוא עומד לקבל אבא חדש ושמח על כך מאוד. הוא לא ידע שלאביו החדש יש גם בן גדול, והנה לפתע מציגה לפניו אמו ילד כבן עשר ואומרת לו כי זה אחיו הגדול ועליו לכבדו. הוא התאפק בכל כוחו שלא להסתתר מאחורי שמלתה של אמו. כשהעז להרים את עיניו ולהסתכל על האח החדש הרגיש קור וריחוק ומיהר להשפיל את מבטו. ישעיהו היה גדול מכדי להסתתר מאחורי שמלת אמו גם אילו הייתה לו אימא. אך גם הוא הרגיש כי היה מעדיף להיות באותו רגע בחזרה בבית סבתו ולא ליד הילד הקטן הזה המסתכל עליו בעיני עגל.

בשבועיים האחרונים, מאז שמע כי הוא עומד לעבור לגור עם אביו ועם אמו החדשה, קשה היה לו להירדם בלילות מרוב התרגשות. הוא העריץ את אביו וכמה לחברתו. אביו התגורר כל השנים בעיר אחרת וביקוריו הקצרים לא הרוו את צימאונו של ישעיהו לחברתו. הוא אהב מאוד את סבתו מרים שגידלה אותו באהבה, אך משבישר לו אביו כי הוא עומד לקחתו להתגורר עמו לא היה קץ לאושרו. המפגש עם צבי-הירש הבהיר לו כי אין הוא עומד להיות "בן יחיד" כשם שהיה בבית סבתו. יהיה עליו להתחרות על מקומו עם הילד הקטן הזה, שעניו גדולות, פאותיו מסולסלות והוא לבוש בגדי חמודות. ישעיהו הסתכל על מכנסיו

שלא הצליחו להדביק את קצב הגידול של רגליו ועל נעליו שאותן שכח לצחצח, וחשש כי הוא עומד להפסיד בתחרות.

באותו הרגע נכנס ר' אברהם-יצחק לחדר ורוחו טובה עליו. שוב יש לו בית כהלכה: אישה נאה, דירה נאה, כלים נאים ושני ילדים חמודים.

"נו, שעיקל'ה, מה אתה אומר?" פנה אל ישעיהו בעודו מתיישב על כסאו בראש השולחן. ישעיהו לא ענה אך התקרב אל אביו ועמד לידו.

"בוא אליי צבי-הירש" אמר ר' אברהם-יצחק לצבי-הירש והושיט אליו את שתי ידיו. כשהוא משפיל את מבטו ניגש הקטן אליו. ר' אברהם-יצחק הרים את הילד והושיבו על ברכיו.

"מה למדת ב'חידר' היום?" שאל אותו.

"פרשת וישב" השיב צבי-הירש בקול צלול.

"ומה מסופר בפרשה?" המשיך ר' אברהם-יצחק לשאול.

"על יוסף ואחיו. יוסף הביא את דיבתם רעה אל יעקב ויעקב עשה לו כתונת פסים."

"מה פירוש 'הביא את דיבתם רעה'?" הפנה ר' אברהם-יצחק את שאלתו אל ישעיהו.

"רש"י אומר: כל רעה שראה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו" השיב צבי-הירש בטרם הספיק ישעיהו לענות.

"יפה אמרת צבי-הירש" אמר ר' אברהם-יצחק בהתפעלות "נראה לי שאנחנו מגדלים כאן עילוי" הוסיף כמדבר לעצמו, אך ישעיהו ששמע את הדברים שב והרגיש כי אין לו כל סיכוי בתחרות מול הזאטוט.

צבי-הירש המשיך ללמוד ב"חדר" שבו למד לפני נישואי אמו. את ישעיהו הכניס אביו ל"ישיבה קטנה" שהתאימה לבני גילו ושנודעה בתלמידי החכמים שלימדו בה.

מדי יום, כשחזרו הילדים הביתה לאחר הלימודים היה ר' אברהם-יצחק שואל אותם מה למדו באותו יום, ומחמיא להם על ידיעותיהם. באחת הפעמים סיפר צבי-הירש לתומו כי המלמד הכה את חברו במקל. אברהם-יצחק הזדעזע. הוא עצמו מעולם לא הרים את קולו על הילדים ומעולם לא הוצרך לומר דבר פעמיים. למחרת היום לא שלח את צבי-הירש ל"חדר" אלא יצא בעצמו לחפש בעבורו "חדר" חדש. החיפוש לא היה קל. לא היה זה פשוט למצוא "חדר" שהמלמד יהיה תלמיד חכם וגם מוכשר ללמד דרדקים

וכל זאת ב"חדר" שלימד בשיטות הישנות. ר' אברהם-יצחק לא הסכים לשלוח את בניו ל"חדר מתוקן" שבו לימדו גם לימודים כלליים. באותה תקופה, סוף המאה ה-19, רבו בליטא החדרים המתוקנים. ר' אברהם-יצחק לא היה נגד לימודים כלליים, אך חשב שעל הילד להיות קודם כל בקיא בתורה, בש"ס ובפוסקים ורק אחר כך ללמוד גם לימודים כלליים. שנות הלימוד ב"חדר" היו צריכות, לדעתו, להיות מוקדשות ללימודי קודש בלבד. בסופו של דבר מצא מלמד צעיר שלמד כמוהו בישיבת וולוז'ין אך נאלץ להפסיק את לימודו כאשר הישיבה נסגרה במצוות השלטונות ומצא את פרנסתו בהוראת ילדים. אברהם-יצחק שוחח אתו ארוכות, התרשם מבקאותיו הגדולה, מנועם הליכותיו ומאהבתו לילדים והחליט לנסות לשלוח את צבי-הירש ל"חדר" שלו.

אסתר הייתה מאושרת כשראתה את היחסים החמים שנקמו בין בעלה לבנה. ר' אברהם-יצחק התפעל מחריפותו של צבי-הירש הקטן ומנועם הליכותיו וגידל אותו כאילו היה בנו לכל דבר. הילד שגדל כל השנים ללא דמות אב היה אסיר תודה על תשומת הלב, על ההתעניינות ועל האהבה שהורעפו עליו בשפע והחזיר גם הוא אהבה וכבוד לאביו החדש.

היא מצדה ניסתה לקרב אליה את ישעיהו אך המשימה לא הייתה קלה. ישעיהו, שגדל כל השנים בבית סבתו, היה קשור אליה מאוד וראה בה מעין אם. יחד עם זאת שאף תמיד לקרבתו של אביו שאותו העריץ. מבחינה זו היה המעבר לבית האב חלום שהתגשם, אך מהלך החלום השתבש. בחלומו היו רק הוא ואביו בבית. הוא לא הרגיש כל צורך ב"אם" חדשה. המעבר מבית הסבתא לבית האב ביחד עם "אם" ו"אח" חדשים היה קשה מאוד בעבורו. הוא קיווה בלבו כי סוף סוף יהיה אביו "שלו" והתאכזב מאוד משהוברר לו כי תשומת לב אביו נתונה גם לאסתר ולצבי-הירש הקטן.

כעבור מספר חודשים, באחד מניסיונותיו של ר' אברהם-יצחק לדובב את הילד, פרץ ישעיהו בבכי מר ותוך כדי התפרצו הדברים מלבו "אבא, אבא, אני כל כך מתגעגע לסבתא ולדודים שלי ולחברים שלי, כל כך קשה לי כאן בלי סבתא והדודים והחברים אני רוצה לחזור לסטאוויסק, בבקשה אבא, בבקשה, תן לי לחזור לסטאוויסק." ר' אברהם-יצחק נדהם. הוא חשב כי עכשיו, לאחר שבזכות נישואיו התאחד עם בנו יהיה הילד מאושר גם הוא להיות שוב עם אביו. לתגובה כזו לא ציפה.

"מדוע אתה רוצה לחזור לסטאוויסק, שייקה'ה? לא טוב לך כאן?"

לא מתנהגים אליך יפה?" ישעיהו החריש. איך יגיד לאביו כי יכול היה להתמודד עם העובדה שאמו החדשה אוהבת את צבי-הירש יותר משהיא אוהבת אותו אך הוא אינו יכול להתמודד עם ההרגשה שגם אביו אוהב את צבי-הירש יותר? לבסוף אמר: "אבא, זה לא שמתנהגים אליי לא טוב, פשוט לא טוב לי כאן, אצל סבתא תמיד היה לי טוב. בבקשה, בבקשה, תן לי לחזור אליה." ובדברו שוב פרץ בבכי.

ר' אברהם-יצחק התייעץ עם אסתר וביחד החליטו לחכות עוד שלושה חודשים ואם בסופם עדיין ירצה ישעיהו לחזור לבית סבתו, לא יעמדו בדרכו. מששמע ישעיהו את החלטת אביו שמח בלבבו אך לא הראה לאיש את שמחתו. הוא שמח כי הבין שאביו באמת אוהבו ורוצה כי יישאר עמו אך למרות זאת לא ימנע ממנו בעוד שלושה חודשים לחזור לבית סבתו. אסתר הצטערה על שלא הצליחה לקנות את לבו של ישעיהו ולהיות לו תחליף לאם כשם שבעלה הצליח עם צבי-הירש. היא גם הרגישה בחושיה כי ייתכן שלא רק היא לא הצליחה לעשות כן, אלא גם אישה לא מצא מסילות ללב בנו בכורו, ובשלושת החודשים האלו כפלה ושילשה את מאמציה. היא השתדלה להעדיף במכוון את ישעיהו על פני צבי-הירש. לישעיהו תפורה מעיל חדש עם כפתורי פליז מבריקים, ואילו לצבי-הירש התקינה מעיל ממעילו הישן של ישעיהו. היא הרבתה להכין מאכלים שאותם ידעה שישעיהו אוהב, גם אם לא היו לטעמו של צבי-הירש. היא אפילו השאירה את צבי-הירש בוכה בבית בהשגחת ה"שיקסה" בלכתה לשוק בימי חמישי, אך את ישעיהו לקחה עמה וקנתה לו שם צימוקים מלוא החופן. ללא הועיל. ישעיהו לא ניסה כלל להשתלב במשפחה, מאמציה של אסתר, שבהם הרגיש, לא הרשימו אותו, הוא פשוט חיכה לסיימם של שלושת החודשים ובסיומם בא לאביו ואמר לו "אבא, אני רוצה לחזור לסבתא."

קשה היה לר' אברהם-יצחק להשלים עם החלטת בנו. הוא האשים את עצמו על כי הזניח את בנו במשך כל השנים, על כי לא נפגש עמו לעתים קרובות מספיק, ועל שנתן לאחרים למלא את התפקיד שלמעשה היה מוטל עליו. אבל הוא הבין שכרגע טובת בנו היא, כנראה, לחזור לבית הסבתא. מיד כתב לאמו, הסביר לה את השתלשלות העניינים ושאלה אם תאות לקבל שוב את נכדה אליה. הסבתא, שגעגועיה לנכד שאותו גידלה מיום היוולדו לא פסקו לרגע, שמחה מאוד.

כך מצא עצמו ר' אברהם-יצחק, בעיצומו של יום קיץ חם, נוסע עם ישעיהו בנו במרכבה לסטאוויסק. היערות העבותים והפרחים בשלל צבעי פריחתם לא הצליחו למשוך את עיניו ואת לבו. גם כשהפנה את מבטו החוצה ראה לנגד עיניו את פניו של בנו ששמחה ועצב שימשו בהם בערבוביה.

מדוע נכשלתי? שאל ללא הרף את עצמו, מה הייתי צריך לעשות אחרת? ולא מצא מענה לשאלותיו.

ישעיהו נהנה למראה הנוף הירוק שבו עברו בדרכם, וזכר בשמחה את החורשה ליד בית סבתו שבה נהג לשחק כל ימיו. אני עומד לחזור לסבתא, לחברים ולמשחקים הישנים, חשב. אבא לא יוכל להכריח אותי לשבת ללמוד כשאני רוצה לשחק, והאישה הזאת שצויתי לקרוא לה "אימא", לא תגיד לי יותר לשמור על צבי-הירש שלה.

המחשבה הכואבת כי עכשיו יהיה אביו פנוי כולו לצבי-הירש חלפה במוחו אך הוא מיהר להדחיקה וריכוז את מחשבתו באולר החדש שקיבל מ"האישה הזאת" בעת פרידתם.

הפרידה בין ר' אברהם-יצחק לבנו הייתה קשה לשניהם. לרגע דימה ר' אברהם-יצחק כי בנו מתחרט ורוצה לחזור עמו לביתם בוונסאנס, אך כשאמר זאת לישעיהו הוא רק צחק צחוק מריר ואמר: "לא, אבא, לא. אני מעדיף להישאר אצל סבתא."

הוא הבטיח לישעיהו כי יכתוב לו מכתב כל שבוע, וביקש ממנו להשיב בהקדם על כל מכתב שיקבל. לעצמו הבטיח כי יבוא לבקר את הילד לעתים קרובות וכי את החגים ישתדל לבלות ביחד עם בנו. כל הדרך הביתה עברה על ר' אברהם-יצחק בהרהורים נוגים. הוא חזר הביתה עייף, רעב ועצוב.

על שולחן המטבח המתינה לו ארוחת הערב החמה שהכינה לו רעייתו. כל הדרך חיכה לאפשרות לפרוק את צערו באוזני אסתר אך משהגיע הביתה וראה את פניה המאושרות קשה היה עליו הדיבור. הוא חשש שאשתו שמחה, בדיעבד, על לכתו של ישעיהו מביתם ואינה מצליחה אפילו להסתיר את שמחתה, ובפעם הראשונה מאז נישאו הרגיש כי לבו נמלא צער.

בלי לומר מילה, נטל את ידיו, התיישב אל השולחן, ברך על הפת והחל לאכול. אסתר התיישבה מולו.

"אני יודעת עד כמה קשה היה לך להחזיר היום את שיעקל'ה לסטאוויסק" אמרה "הלוואי שהיה רוצה להישאר אתנו. אבל יש לי חדשות שבודאי ישמחו אותך."

"אלו חדשות?" שאל. ומכיוון שהיה מלא עדיין בצער הפרידה לא ניסה אפילו לנחש מהן החדשות המשמחות.

"הייתי היום אצל הרופא" המשיכה אסתר.

ר' אברהם-יצחק הזדקף במקום מושבו וריכו את מלוא תשומת לבו ברעייתו.

"הרופא בישר לי שאני הרה ללדת." סיימה את דבריה בחיוך שהאיר את פניה.

הסכין והמזלג נפלו מידיו של ר' אברהם-יצחק.

בשורה זו, שאליה ערגו כמעט מאז נישואיהם, הציפה את לבו באושר גדול שהצליח לרכך במעט את צער הפרידה מישעיהו.

חיי הנישואין הלמו את שני בני הזוג אשר שנים רבות מדי חיו בבדידות. הם התאימו האחד לשני. שניהם היו אנשים נבונים, בעלי השכלה רחבה שלא פגמה ביראת השמים שלהם ולא מנעה מהם לראות בלימוד תורה לשמה את האידיאל הגעלה ביותר. אסתר עשתה כל שביכולתה כדי להשאיר לבעלה זמן רב ככל האפשר ללימוד תורה. היא לא סיפרה לו כי נהגה ללמוד עם בעלה הראשון ב"חברותא". אולי חששה כי לא תאהב את תגובתו ואולי רצתה כי מעצמו יציע לה גם הוא ללמוד עמו. אך ר' אברהם-יצחק, שרגיל היה ללמוד בחברותא בבית המדרש, כלל לא העלה בדעתו את האפשרות ללמוד עם אשתו. מרגע שאסתר הבינה כי היא הרה ללדת השתכח ממנה כליל עניין הלימוד, כל מחשבותיה היו נתונות ללידה המתקרבת.

ככל שקרב מועד הלידה כן גברו חששותיו ופחדיו של ר' אברהם-יצחק. הוא זכר היטב את התוצאה הטרגית לאחר לידת בנו בכורו, והחשש כי הלידה הקרובה תסתיים באותה תוצאה לא הרפה ממנו.

אסתר הבחינה כי פניו של אישה האהוב אינם כתמול שלשום, אך בכל פעם ששאלה אותו לפרש הדבר דחה אותה בקש. ערב אחד, משלא יכולה הייתה לשאת עוד את המבט הנשקף מעיניו, החליטה כי הפעם תקבל תשובה ויהי מה.

"אישי היקר" פתחה ואמרה, "התדע כי זה שבוע ימים שאיני מצליחה כמעט לישון"

"לא, לא ידעתי", נחרד אברהם-יצחק, "מה פשר הדבר? מדוע אינך מצליחה לישון, יקירתי?"

"אני חוששת שמא פגעתי בך, אני חוששת שאיני טובה מספיק בעבורך, שאתה מצטער שנשאת אותי לאישה", ענתה אסתר בקול רועד ובמבט מושפל.

"אסתר'קע, יקירתי", אברהם-יצחק קם ממקומו, ניגש אל רעייתו ואחז את ידיה בשתי ידיו.

"איך זה שלאישה חכמה כמוך יש מחשבות כל כך כל כך... מה עשיתי שגרם לך לחשוב כך?"

"פניך נפולים ומבטך מיוסר וכשאני שואלת אותך לפרש הדבר אינך עונה לי, מה עוד יכולה אני לחשוב?"

אברהם-יצחק התיישב מול אשתו והביט לתוך עיניה "יום יום אני מודה לד' יתברך על שזיכני באישה מופלאה כמוך." אמר "לא רציתי לצערך ולהדאיגך, לכן לא שחתי לך את דאגותיי, עכשיו אני מבין שבכך גרמתי לך צער גדול יותר. סלחי נא לי יקירתי... פניי הנפולים ומבטי המיוסר אינם בגללך אלא בעבורך."

"איני מבינה דבר." לחשה אסתר וקולה כמעט ולא נשמע.

"מועד הלידה מתקרב, ואני חושש שמא שוב..." ענה ר' אברהם-יצחק ולא היה מסוגל להשלים את המשפט.

מספר שניות נדרשו לאסתר על מנת להבין למה מתכוון אישה, ומשהבינה הוצפה ברגש של הקלה.

"אין לך סיבה לדאגה אישי היקר. הלידה של צבי-הירש קלה הייתה, על אף שהייתה זו לידה ראשונה. אישה חזקה ובריאה אני, ובעזרת ד' יתברך הכול יעבור בשלום ואני אמשך ואלד עוד ילדים רבים."

ר' אברהם-יצחק לא ענה ורק אימץ את אשתו אליו.

עליי לכפול ולשלש את תפילותיי ולבטוח בד' יתברך, חשב. ועל אף שלא הצליח לחדול לגמרי מדאגתו - הצליח להדחיקה.

בחודש האחרון של הריונה השתדלה אסתר כי בעלה לא יצא מטווח ראייתה. כשהיה הולך לבית המדרש הייתה מוצאת תמיד תואנה לצאת עמו מהבית והייתה מלווה אותו עד בית המדרש.

בשעה שצריך היה לחזור הייתה עומדת ליד החלון ומחכה לראותו בקצה הרחוב, רק אז הייתה יכולה לחזור לנשום כראוי.

ר' אברהם-יצחק הרגיש בחרדתה של אסתר והבין את מקורה. הוא השתדל להגיע הביתה מספר פעמים במשך היום, והקפיד שלא להישאר עד שעה מאוחרת בבית המדרש. בשבועות האחרונים לפני הלידה סירב לכל בקשה לנסוע מחוץ לעיר. בשלב זה התערבבו בנפשו חרדותיו וחרדותיה של אשתו והיו לחרדה אחת גדולה. הוא הרבה להתפלל, הכפיל את תרומותיו לצדקה, והשתדל יותר מתמיד, להרבות במעשים טובים כדי שדעת המקום תהיה נוחה ממנו.

הפעם יכולה הייתה אסתר לשמוח בלידת תינוקה, שכן בפעם הזאת לא הייתה הלידה מלווה בצער ובעצב כמו הלידה הראשונה. הפעם היה בעלה לידה, מעבר לדלת העץ הסגורה בזמן הלידה, הוא היה המחזות הראשי בעת הכנסתו של התינוק בבריתו של אברהם אבינו והוא שהכריז בקול גדול כי שמו של התינוק בישראל הוא ישראל-מאיר. מאיר, על שם סבו זצ"ל, אביו של ר' אברהם-יצחק, וישראל, על שם אביה מגדלה של אסתר. אביה מולידה נפטר בהיותה ילדה, אך מכיוון שלבעלה של אמה לא היו ילדים משלו ומכיוון שגידל אותה ואת אחיה כאילו היו ילדיו, הרגישה אסתר כי עליה לקרוא לתינוק הראשון שנולד לה לאחר פטירתו על שמו. זמן קצר לאחר לידתו של ישראל-מאיר התפתנה משרת רב בעיירה פיונטניצה. ר' אברהם-יצחק שמע על כך והתלבט. הוא חשב כי משרה זו תתאים לו וגם תיטיב את מצבם הכלכלי. אך אסתר אשתו נולדה וגדלה בוונסאנס. אמה, אחיותיה ואחיה גרים בוונסאנס ואין תרגיש אם יעברו לגור בפיונטניצה? הוא ידע שהיא לא תתלונן ולא תתנגד לרצונו ודווקא משום כך היסס.

עלי להתיעץ אתה, חשב, לפי תגובתה אדע מה היא מרגישה באמת. הוא החליט לדבר עם אשתו בזמן ארוחת הצהריים. בשעה זו צבי-הירש עדיין ב"חדר" והם יוכלו לדבר באין מפריע, ישראל-מאיר התינוק בוודאי לא יתערב בשיחתם.

אסתר הניחה לפני בעלה את קערת המרק החם, אחר כך מילאה קערה נוספת בעבורה והתיישבה מולו.

שקוע בהתלבטותו כיצד להעלות את הנושא בפניה, לא הרגיש ר' אברהם-יצחק כי אשתו החלה לדבר, ורק כששמע אותה אומרת

"פיונטניצה", התעורר משרעפיו.

"אני מצטער, יקירתי" אמר "הייתי שקוע במחשבותיי ולא שמעתי את דבריך. אנא חזרי עליהם, למעני."

"אמרתי שקיבלתי מכתב מאחותך חנה מסטאוויסק. היא כותבת כי התפתנה משרת הרב בפיונטניצה וכי מספר רבנים כבר פנו לקבלה."

היא לא הפסיקה מדיבורה ולא שמה לב למבע המוזר שעלה על פני בעלה.

"פרנסי פיונטניצה ביקשו מר' חיים-לייב סטאוויסקר שהוא יבחר בעבורם את הרב המתאים. חנה כותבת שלדעתה כדאי שגם אתה תנסה."

ר' חיים-לייב אוהב אותך ומעריך אותך. מי יודע, אולי ימליץ דווקא עליך, אף על פי שחנה כותבת שאחד המועמדים הוא אחיינו."

ר' אברהם-יצחק הופתע. אחותו הצעירה שאך זה נישאה, חושבת שזה רעיון טוב, ואף אשתו אינה דוחה את הרעיון, שהרי אחרת ודאי לא הייתה מעלה את הנושא.

"שמעתי מפיון מה דעתה של חנה אחותי. הייתי מבקש לדעת גם מה דעתה של אסתר אשתי על כך" אמר ר' אברהם-יצחק בחיוך.

"אילו לא היה הרעיון נראה בעיני הייתי אומרת לך זאת לפני שהייתי מציגה את האפשרות בפניך" השיבה אסתר מחייכת.

"אני חושבת שזה רעיון טוב" המשיכה. "הקהילה גדולה יותר, התפקיד ודאי מורכב יותר כי בפיונטניצה נעשית השחיטה בעבור העיר לזמז'ה כולה, גם העבודה מרובה יותר וקשה יותר. אתה הוא זה שיצטרך לעבוד קשה יותר. לכן אתה הוא זה שצריך להחליט."

"כאן את טועה, יקירתי. בקהילה גדולה יותר גם את תצטרך לעבוד קשה יותר, אבל בעיקר אני דואג בשל הניתוק שלך ממשפחתך. אני

חושש שתהיי בודדה בפיונטניצה."

"בודדה? יש לי אותך, את צבי-הירש ואת ישראל-מאיר/ע, ודאי שלא אהיה בודדה." ענתה אסתר ובלבה הודתה לד' יתברך, ולא בפעם הראשונה, על כך שזיכה אותה שוב בבעל רגיש לזולתו ובעיקר רגיש לאשתו ודואג לצרכיה לפני שהוא דואג לצרכיו.

"יהי כן" אמר ר' אברהם-יצחק לאחר שבחן את תשובתה של אשתו והרגיש כי היא אכן מתכוונת לדבריה.

"אגיש את מועמדותי. עוד היום אשלח מכתב לפיונטניצה, ואשר לעובדה כי גם אחיינו של ר' חיים-לייב הגיש את מועמדותו, איני חושש.

אני מכיר את ר' חיים-לייב מאז הייתי ילד. הוא יבחר באדם המתאים ביותר בלי כל קשר לקרבת משפחה. להיפך, הוא יחשוש לבחור בקרוב משפחתו שמא הוא בוחר בו בשל קרבת המשפחה ולא בשל תכונותיו." "רק דבר אחד מטריד אותי" הוסיפה אסתר לאחר שהתקבלה ההחלטה, "היה לך פחות זמן ללמוד." "אכן יהיה לי כנראה, אם בעזרת ד' אזכה במשרה, פחות זמן," השיב "אבל יהא זה פחות זמן לישון."

כעבור חודש, לאחר שנשא דרשה בפני בית הכנסת המלא מפה לפה בפיונטניצה, ולאחר שהוזמן אל ר' חיים-לייב סטויסקר והלה שוחח עמו ארוכות והתרשם שוב מלמדנותו, מיראת השמים שלו, ממעורבותו עם הבריות וגם מבקיאותו בהוויות העולם, הגיעו לביתם של ר' אברהם-יצחק ואסתר פרנסיה של פיונטניצה.

אסתר קיבלה אותם בסבר פנים יפות, ביקשה מהם לשבת ויצאה לקרוא לבעלה. סבר פניהם החמור של פרנסיה של פיונטניצה גרם לה דאגה רבה. "אני חוששת שתשובתם שלילית" לחשה על אוזנו של ר' אברהם-יצחק. "פניהם כה חמורות, כאילו הם מביאים בשורות רעות." "איני דואג." השיב לה "הם לא היו מטריחים עצמם לכאן כדי להודיע לי שלא זכיתי במשרה. פניהם רציניות מפני שהעניין רציני והם רוצים להראות לנו שאינם מקילים בו ראש... ומכל מקום, כל דעביד רחמנא לטב עביד. ניכנס ונשמע מה בפיהם."

בתוך שבועיים ארוזה אסתר את כל חפציהם והמשפחה עברה למשכנה החדש בפיונטניצה.

פיונטניצה הייתה עיירה נעימה למגורים שרוב תושביה היו יהודים. יהודי העיירה קיבלו את רבם החדש בחום, ואהבתם אליו גברה כאשר למדו להכירו, שכן ר' אברהם-יצחק לא היה מסוג הרבנים המלומדים המתנשאים על קהילתם. הוא אהב כל יהודי באשר הוא יהודי ודן כל אדם לכף זכות. על אף שנאמר עליו כי גם בדורו של רבי ישראל סלנטר היה נחשב לאחד מגדולי הדור ביראת שמים, לא חשב הוא אף פעם כי הנו טוב יותר מאחרון בעלי המלאכה בקהילתו.

למרות צניעותו, ואולי דווקא בגללה, נהגו אנשי העיירה ברבם כמו במלך. מוסדות הקהילה חסו בצלו, עסקני הקהילה ופרנסיה עשו כעצתו

בכל נושא שעלה על הפרק, ובשבתות היו באים שני גבאים ללוותו בכבוד מפתח ביתו עד למקומו בכותל המזרח של בית הכנסת. לא רק יהודי הקהילה העריצו את רבם, גם הגויים בעיירה כיבדוהו וכשהיו רואים אותו עובר ברחוב היו עומדים לכבודו ומביטים בו בהערצה ובכבוד עד שעבר.

נראה היה כי היחיד שלא היה מרוצה מהמעבר לפיונטניצה הוא התינוק, ישראל-מאיר. צבי-הירש הסתגל עד מהרה לבית המרווח ול"חדר" החדש ואף רכש לעצמו חברים חדשים. אביו נשאר קשוב לכל צרכיו, ואם אמו הייתה פנויה אליו פחות, הן בשל המעבר לפיונטניצה והן בשל התינוק, היה האח החדש פיצוי נאות. ישראל-מאיר לעומת זאת כמעט לא הפסיק לבכות. בתחילה חשבה אסתר כי המקום החדש בלבד אותו והוא זקוק לזמן כדי להתרגל, רק לאחר מספר ימים של בכי כמעט בלתי פוסק הבינה כי התינוק רעב.

"איני יודעת מה עליי לעשות" אמרה לבעלה כשדמעות בעיניה "הוא מתחיל לינוק בשקיקה אך מפסיק מיד." עוד יום נדרש לה כדי להבין כי הבעיה אינה בתינוק אלא בה עצמה שכן חלבה פסק. מכיון שלא הכירה עדיין את העיירה פנתה לאשת הגביר אשר מיהרה לשלוח לה מינקת. ברגע שהמינקת לקחה את ישראל-מאיר בזרועותיה הפסיק הילד לבכות והחל לחפש את מקור אוכלו.

אסתר הייתה עצובה ודאוגה. היא הצטערה על שאינה יכולה להמשיך להניק את בנה. הרעיון כי התינוק יונק חלב של "אינה יהודיה" ולא את חלבה הפריע לה. היא גם לא הבינה מדוע פסק לפתע חלבה וחששה כי הנה חולה במחלה קשה שטרם התגלתה.

ר' אברהם-יצחק מיהר לנסוע עם אשתו לדרוש ברופא בלומז'ה הקרובה. מה מאוד עלצו שניהם כאשר בישר להם הרופא כי חלבה של אסתר פסק בשל היותה הרה ללדת. הדאגה הפכה לשמחה, ומשאמר להם הרופא כי נראה שמהלך ההיריון עד כה תקין לא היה גבול לאושרם.